

ANDRZEJ DEREŃ

DWADZIEŚCIA PIĘĆ LAT DZIAŁALNOŚCI ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO M. WROCŁAWIA I WOJEWÓDZTWA WROCŁAWSKIEGO

Powrót Śląska do Polski w 1945 r. otworzył przed historykami polskimi nowe, nie znane dotąd perspektywy naukowo-badawcze. Bezценne bowiem dokumenty przeszłości tej ziemi znalazły się w posiadaniu władz Polski Ludowej, co umożliwiło badaczom swobodny do nich dostęp. Ale nasuwało się od samego początku nieodparcie pytanie: jaki procent akt ocalał od zniszczeń wojennych, ile czasu i wysiłku trzeba będzie poświęcić, aby pracownicy naukowcy uzyskali możliwość normalnego z nich korzystania?

Przed wybuchem drugiej wojny światowej cały Dolny Śląsk pokryty był gęstą siecią różnego rodzaju archiwów. Punktem centralnym tej sieci był Wrocław. We Wrocławiu, siedzibie władz prowincji śląskiej, powstało w ciągu XIX w. kilka wielkich archiwów. Wśród nich na czoło wysunęło się b. Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zawdzięczające swe powstanie sekularyzacji klasztorów śląskich. W okresie swego istnienia, w latach 1810—1945, b. Archiwum Państwowe we Wrocławiu, mające siedzibę przy dzisiejszym pl. Grunwaldzkim, zgromadziło w swoich magazynach obok zespołów klasztornych najważniejsze akta urzędowe prowincji śląskiej, w tym ponad 50 000 dokumentów, 30 000 ksiąg i 250 000 woluminów akt. Akta, księgi i dokumenty zawierające materiały historyczne XIII—XX w. zostały zinwentaryzowane w repertoriach książkowych i kartkowych oraz w licznych spisach zdawczo-odbiorczych.

Drugim z kolei, i to zarówno pod względem ilości akt, jak i wartości zasobu archiwalnego, było Archiwum Miejskie we Wrocławiu. Zgromadziło ono w swym budynku przy ul. Szajnochy 7/9 najcenniejsze akta i księgi miejskie. Do najważniejszych grup aktowych należały: akta Rady Miejskiej (od 1741 r. Magistratu) i poszczególnych organów zarządu miejskiego, sądu miejskiego, szpitali, zakładów opiekuńczych, szkół miejskich, kościołów, korporacji kupieckich, cechów rzemieślniczych itp. Ogółem

b. Archiwum Miejskie we Wrocławiu liczyło w swoich zasobach ponad 30 000 dokumentów i luźnych akt, kilkanaście tysięcy ksiąg miejskich oraz ponad 18 000 wiązek i poszytów akt. Wszystkie te materiały archiwalne pochodzące z XIII—XX w. były zinwentaryzowane w 250 repertoriach i katalogach kartkowych.

Wybuch wojny w 1939 r. i aneksja zachodnich ziem polskich przez Rzeszę Niemiecką pociągnęły za sobą zmiany w organizacji sieci archiwalnej na Śląsku. Utworzenie nowego Archiwum Państwowego w Katowicach, dokąd Archiwum Wrocławskie przekazało część archiwaliów odnoszących się do tamtejszych terenów, skurczyło znacznie zasięg terytorialny wrocławskiego ośrodka archiwalnego. Archiwum Państwowe we Wrocławiu obejmowało w tym czasie okręgi rejencyjne we Wrocławiu i Legnicy. W miarę rozwoju sytuacji wojennej działalność archiwalna i na tych terenach zaczęła stopniowo zamierać. Jednocześnie szybkie postępy wojsk radzieckich postawiły niemieckie władze archiwalne wobec konieczności zabezpieczenia akt znajdujących się we Wrocławiu. W celu ochrony archiwaliów przed bombardowaniem lotniczym postanowiono ewakuować je ze stolicy prowincji do małych miejscowości na terenie całego Dolnego Śląska. Zgodnie z planem ułożonym 22 V 1942 r. rozpoczęto pośpieszne przygotowania do pełnej ewakuacji zasobów archiwalnych¹. Akcję wywożenia rozpoczęto od najstarszych dokumentów. Pierwsze transporty załadowane skrzyniami dokumentów i akt wyruszyły 1 VIII 1942 r. z Wrocławia do Kamieńca Żąbkowickiego. W ślad za tym prowadzono systematyczne wywożenie najcenniejszych materiałów i rozmieszczano je w wybranych miejscowościach Śląska, w których zorganizowano tzw. placówki przejściowe². Najwięcej zasobów ulokowano w zamku w Nowym Kościele w pow. złotoryjskim, w zamku w Ramułowicach w pow. średzkim, w Kamieńcu w pow. żąbkowickim i w Roztoczniku w pow. dzierżoniowskim. Nieznaczące ilości akt przesłano do Cieplic i Szklarskiej Poręby. Szesnaście skrzyń dokumentów i ksiąg katastralnych (kataster karoliński) skierowano do archiwum Rzeszy w Opawie³.

Akcja ewakuacyjna trwała do stycznia 1945 r. i nie została w pełni zakończona. Świadczą o tym fragmenty akt zespołu Naczelnego Prezydium Prowincji Śląskiej we Wrocławiu znalezione w latach pięćdziesiątych w czasie odgruzowania budynku dawnego Archiwum Państwowego.

Ewakuacja akt z Wrocławia do zamków i małych miejscowości na Śląsku nie zapobiegła ich poważnemu zniszczeniu. Ewakuowane bowiem

¹ Deutsches Zentralarchiv Merseburg, Rep. 178, Abt. XIX St. A Breslau nr 16, Luftschutz des St. A. Breslau 1934—1945.

² Tamże.

³ Tamże.

archiwalia znalazły się wczesną wiosną 1945 r. na linii zaciętych walk i obszarach przesuwania się wojsk obu walczących armii. W rezultacie znaczna większość materiałów uległa całkowitemu zniszczeniu. Akta z górą stu zespołów archiwalnych przestały istnieć. Wiele akt zachowało się jedynie w szczątkowej formie. Straty poszczególnych zespołów wahają się w granicach od 10% do 95%. Brak wielu ksiąg ewidencyjnych utrudnił w dużym stopniu dokładniejsze ustalenie bilansu strat. Część odnalezionych archiwaliów, zwłaszcza w Ramułowicach, znajdowała się w stanie graniczącym z pełnym zniszczeniem. Akta i dokumenty rozrzucone po podwórzach i polach, zdeptane, zbutwiałe i podarte, przedstawiały żaloszny obraz.

W kilka miesięcy po zakończeniu działań wojennych dr Józef Stojanowski, dyrektor Archiwum Akt Nowych w Warszawie, otrzymał jako Pełnomocnik Ministra Oświaty do Spraw Archiwalnych zadanie zorganizowania na Dolnym Śląsku polskiej służby archiwalnej⁴. Trudną tę misję rozpoczął od zabezpieczania i zwożenia do Wrocławia rozlokowanych na terenie Dolnego Śląska materiałów archiwalnych b. archiwów niemieckich. W trakcie prowadzenia prac zabezpieczających pracownicy polskiej służby archiwalnej stwierdzili, że ewakuacja akt na prowincję, mimo poniesionych tam dotkliwych strat, była celowa i uratowała cenne zbiory przed całkowitą zagładą, jaka czekała je we Wrocławiu, w budynku b. niemieckiego Archiwum Państwowego, który w 1945 r. został doszczętnie zburzony.

Równoległe z akcją zabezpieczania akt podjęto starania u władz miejskich o przydział lokalu na potrzeby przyszłego Archiwum Państwowego we Wrocławiu. Uzyskana część dużego budynku dawnego niemieckiego Urzędu Pracy przy ul. Pomorskiej 2 (dawna Gdyńska) znajdowała się w tak bardzo opłakanym stanie (bez dachu, bez ram okiennych i okien, ściany podziurawione pociskami armatnimi), że przed zwózką akt do zaimprovizowanych naprędce magazynów należało przeprowadzić szereg prowizorycznych robót zabezpieczających. Akcją ratowania zbiorów obok dawnych zasobów archiwalnych objęto również nowsze registry urzędów i instytucji z terenu Wrocławia i okolicy, zabierając je do archiwum wraz z ocalałymi półkami.

Zwózki akt połączonej z ogromnymi trudnościami dokonywano niejednokrotnie za pomocą platform konnych, gdyż własnych środków lokomocji nie było, a Państwowa Komunikacja Samochodowa rozporządzała wówczas jeszcze zbyt skromnym taborem. Dotarcie zatem w tych warunkach do ocalałych składów akt rozmieszczonych w licznych miej-

⁴ Dr Stojanowski zakończył prace organizacyjne we Wrocławiu w październiku 1946 r. i przekazał kierownictwo Archiwum drowi M. Wąsowiczowi.

scowościach Dolnego Śląska było bardzo trudne, ale i pilne, gdyż pozbawione opieki akta były narażone na zniszczenie przez przygodnych znalazców lub zabranie na przemiał przez działającą na tym terenie centralę odpadków użytkowych „Surmet”. Temu ostatniemu niebezpieczeństwu zapobiegło skutecznie wydane w 1946 r. zarządzenie Ministerstwa Przemysłu zabraniające centralom odpadków zabierania jakichkolwiek akt na przemiał bez uprzedniego zbadania materiałów przez przedstawicieli państwowej służby archiwalnej.

Ekipy zabezpieczające akta gromadziły rozproszone na terenie Śląska archiwalia i zwoziły je koleją do Wrocławia⁵. Dowożenie akt do stacji kolejowej i zabieranie ich ze stacji do magazynów archiwalnych odbywało się przy pomocy platform konnych i zwykłych wozów chłopskich. W rozmaitych punktach województwa wrocławskiego odszukano i zwieziono do Wrocławia partie akt i dokumentów następujących władz urzędów, miast, instytucji i majątków śląskich: 15 księstw, biskupstwa wrocławskiego, 53 klasztorów, Naczelnego Prezydium Prowincji Śląskiej, Rejencji Opolskiej⁶, 10 starostw powiatowych, 8 wydziałów powiatowych, Sądu Krajowego Wyższego we Wrocławiu, Sądu Krajowego we Wrocławiu, sądów krajowych w Legnicy i Świdnicy, kilkudziesięciu dolnośląskich sądów obwodowych, Prezydium Policji we Wrocławiu, Komisji Generalnej dla Prowincji Śląskiej we Wrocławiu, Banku Rentowego we Wrocławiu, Archiwum Miejskiego we Wrocławiu, kilkudziesięciu miast, cechów, gmin wiejskich, Biura Informacyjnego W. Schimmelpfeng we Wrocławiu, Fabryki Chemicznej Theodor Schudardt w Zgorzelcu, akt podworskich Hochbergów w Książu, pow. wałbrzyski, Schaffgotschów w Cieplicach, pow. jeleniogórski, Hatzfeldtów w Żmigrodzie, pow. milicki, Maltzanów w Miliczu, Bironów von Curland w Sycowie, Magnisów w Bożkowie, pow. noworudzki, Althannów w Międzylesiu, pow. bystrzycki, Einsiedla w Rybarzowicach, pow. zgorzelecki, Nostitza—Wolkensteina w Luboradzu, pow. jaworski, Saurma—Jeltscha w Laskowicach, pow. oławski, Stillfried—Metticha w Żelowicach—Strachowie, pow. strzeliński i innych.

Z terenu miasta Wrocławia zabezpieczono i zwieziono do magazynów akta archiwalne i registry następujących urzędów państwowych, samorządowych i organizacji⁷: Naczelnego Prezydium Prowincji Śląskiej, Samorządu Prowincjonalnego, Rejencji Wrocławskiej, Miasta

⁵ Akcją zabezpieczenia akt w terenie kierował A. Dereń. Współpracowali z nim A. Stojanowska i S. Wojtas.

⁶ W 1947 r. zabrano z Opola do Wrocławia registry następujących urzędów państwowych: Naczelnego Prezydium Prowincji Górnośląskiej i Rejencji Opolskiej.

⁷ W akcji zabezpieczania akt na terenie m. Wrocławia pomagali w początkowym okresie pracownicy Biblioteki Uniwersyteckiej, m.in. M. Walter.

Wrocławia, Urzędu Skarbowego Prowincji Dolnośląskiej we Wrocławiu, Dyrekcji Kolejowej we Wrocławiu, Ziemskich Towarzystw Kredytowych, Centralnej Rady Ludowej we Wrocławiu, Konsystorza Ewangelickiego Prowincji Śląskiej we Wrocławiu i parafii ewangelickich, Zarządu Dróg Wodnych, Inspekcji Przemysłowych, szkół miejskich, Giełdy Kupieckiej, Domu Bankowego Eichborn i Spółki, Koncernu Przemysłowego G. Gieschego i Banku Drezdeńskiego.

Akcja zabezpieczania materiałów archiwalnych zapoczątkowana w drugiej połowie 1945 r. była prowadzona w ciągu całego 25-lecia. Dla zorientowania się w poniemieckich pozostałościach aktowych na terenie województwa wrocławskiego Archiwum Państwowe skierowało trzykrotnie w latach 1947, 1952 i 1954 za pośrednictwem władz wojewódzkich i okręgowych apel do zakładów pracy o nadsyłanie informacji o posiadanych aktach poniemieckich. Prowadzono też systematycznie rejestrację tych akt w czasie wizytacji archiwów zakładowych dokonywanych przez pracowników archiwalnych. Dzięki usilnym poszukiwaniom natrafiono na ciekawe materiały aktowe w Świdnicy, Oławie, Miliczu, Gryfowie i innych miejscowościach. Znalezione dokumenty zabrano do magazynów archiwalnych. W ramach akcji scalania międzyarchiwalnego Archiwum Państwowe we Wrocławiu przekazało poważne ilości akt do innych wojewódzkich archiwów państwowych, a w szczególności do archiwów w Opolu i Zielonej Górze. Tą samą drogą Archiwum Wrocławskie otrzymało kilkanaście zespołów akt z innych archiwów państwowych, m. in. z Poznania (archiwum Hatzfeldtów) i z Katowic (Wyższy Urząd Górniczy we Wrocławiu i fragmenty akt Komisji Generalnej).

Równoległe z Wojewódzkim Archiwum Państwowym we Wrocławiu powołanym do życia zarządzeniem Ministra Oświaty z dnia 17 VII 1946 r. działało od 1948 r. Archiwum Miejskie pod nazwą Archiwum Akt Dawnych m. Wrocławia. Nowa placówka podjęła w ścisłej współpracy z Archiwum Wojewódzkim akcję gromadzenia resztek archiwaliów miejskich ocalałych z pożogi wojennej i rozpoczęła porządkowanie akt b. niemieckiego Archiwum Miejskiego oraz nowej registratury magistratu m. Wrocławia. Układ bowiem akt miejskich uległ podobnemu zburzeniu jak państwowych, głównie wskutek ewakuacji pewnych ich partii na prowincję, a także przeniesień z jednych części miasta do innych. W 1951 r. w wykonaniu zarządzenia w sprawie przejścia b. archiwów miejskich przez archiwa państwowe⁸ zasób Archiwum Akt Daw-

⁸ Zarządzenie nr 91 Prezesa Rady Ministrów z 8 VI 1951 r. w sprawie przejścia b. archiwów miejskich przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych (Monitor Polski, nr A 55, poz. 723).

nych m. Wrocławia został przejęty przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe i wszedł w skład II Oddziału akt władz, urzędów i instytucji samorządowych. W tym samym czasie zostało zlikwidowane Archiwum Miejskie w Jeleniej Górze, a jego zasób aktowy został wcielony do zasobu tamtejszego Oddziału Terenowego Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu. Akcja scalania materiałów archiwalnych nie ograniczyła się, do wymiany zasobu między archiwami krajowymi. Na podstawie bowiem porozumienia między władzami polskimi i Związku Radzieckiego rewindykowano w 1958 r. do kraju poważne ilości akt śląskich⁹. Podobną akcję przeprowadzono w 1962 r. między Polską i Czechosłowacją¹⁰.

Bogaty, a mało znany dawnym historykom polskim zasób aktowy Archiwum Wrocławskiego został w ciągu minionego 25-lecia w całości udostępniony do badań naukowych i potrzeb praktycznych gospodarki narodowej. Obok akt pochodzących z okresów chronologicznie wcześniejszych opracowano i udostępniono również akta zlikwidowanych urzędów, instytucji i przedsiębiorstw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Do ważniejszych i ciekawszych zespołów udostępnionych należą: Księstwa Śląskie, dokumenty klasztorne, Naczelne Prezydium Prowincji Śląskiej, Prezydium Policji we Wrocławiu, Rejencja Opolska, Rejencja Wrocławska, Starostwa Powiatowe, Wydziały Powiatowe, Samorząd Prowincji Śląskiej i Dolnośląskiej, Wyższy Urząd Górniczy, Urząd Skarbowy Prowincji Śląskiej, Komisja Generalna, Konsystorz Ewangelicki dla Prowincji Śląskiej, Inspektorat Pracy Prowincji Dolnośląskiej, akta m. Wrocławia, Świdnicy, Kłodzka, Wałbrzycha, Dzierżoniowa, akta sądowe, Ziemskie Towarzystwa Kredytowe, akta podworskie majątków Schaffgotschów, Hochbergów, Hatzfeldtów, Magnisów, akta finansowe Domu Bankowego Eichborna we Wrocławiu i Koncernu Przemysłowego G. Gieschego.

Z zespołów aktowych Polski Ludowej udostępniono: Urząd Wojewódzki Wrocławski, Wrocławska Wojewódzka Rada Narodowa, Państwowy Urząd Repatriacyjny, Izba Przemysłowo-Handlowa, Izba Skarbowa, Państwowe Nieruchomości Ziemskie, Zarząd Okręgowy we Wrocławiu, Okręgowy Zarząd Państwowych Gospodarstw Rolnych we Wrocławiu i inne. Nie pozostały pod tym względem w tyle Oddziały Terenowe w Jeleniej Górze i Legnicy, udostępniając dla badań naukowych zespoły miejskie i powiatowe z należących do ich właściwości terenów.

W związku z intensyfikacją badań naukowych zwiększała się z roku na rok liczba osób korzystających z zasobów aktowych Archiwum Pań-

⁹ „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, R. XIII, 1958, nr 4, s. 663—664.

¹⁰ Tamże, R. XVIII, 1963, nr 4, s. 532—534.

stwowego we Wrocławiu, archiwów terenowych i innych archiwów krajowych i zagranicznych, skąd na zamówienie osób zainteresowanych sprowadzono akta. Stan udostępniania materiałów archiwalnych w Pracowni Naukowej Archiwum Państwowego we Wrocławiu w latach 1946—1969 ilustruje zamieszczona poniżej tabela.

Rok	Liczba osób korzystających	Liczba odwiedzin	Liczba udostęp- nionych jedn. arch.
1946	4	34	431
1947	7	59	789
1948	22	76	430
1949	30	601	1149
1950	26	588	589
1951	56	733	1492
1952	42	877	1459
1953	119	1415	2718
1954	154	1998	3742
1955	227	1417	8014
1956	181	1583	5029
1957	336	2420	13303
1958	207	2296	9765
1959	211	2285	15250
1960	165	2885	5446
1961	202	2145	6925
1962	179	1865	6217
1963	187	2925	5912
1964	169	2616	7117
1965	385	2383	10171
1966	184	2242	7697
1967	178	1925	5048
1968	210	1903	5579
1969	224	2420	5711
Ogółem	3695	39691	129983

W omawianym okresie przeprowadzono kilka tysięcy kwerend naukowych i urzędowych, w tym również kwerend dla instytucji naukowych i osób prywatnych z zagranicy (Czechosłowacja, Niemiecka Republika Demokratyczna, Niemiecka Republika Federalna, Francja, Belgia, Holandia, Związek Radziecki, Szwajcaria, Austria, Stany Zjednoczone). Udostępniono też materiały kilku zespołów do celów gospodarczych i politycznych, m.in. akta, mapy i plany dla Dolnośląskiego Zarządu Uzdrawisk, Katedry Architektury Polskiej Politechniki Wrocławskiej, Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu, Pracowni Konserwacji Zabytków we Wrocławiu, Ce-

mentowni Groszowice II w pow. opolskim, Krakowskiego Biura Projektów i kilkunastu prezydów (zarządów miejskich) miejskich rad narodowych na terenie województwa wrocławskiego.

Opracowany pod koniec 1954 r. przez Archiwum Państwowe we Wrocławiu i archiwa terenowe *Archiwalny biuletyn informacyjny* jest już dziś nieaktualny. Nie zawiera on bowiem wszystkich zabezpieczonych i opracowanych po 1954 r. zespołów archiwalnych, a ponadto wykazano w nim niektóre części zespołów (np. Kolegium Szkolne Prowincji Śląskiej w Opolu) jako odrębne zespoły. W okresie późniejszym błędy te skorygowano. W chwili obecnej trwają intensywne prace nad przygotowaniem przewodnika po zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu i archiwów terenowych województwa wrocławskiego. Informator obejmuje wszystkie zgromadzone materiały archiwalne.

Biblioteka podręczna archiwum Państwowego we Wrocławiu liczy 17 700 tomów. Posiada inwentarz i katalog alfabetyczny. Mimo charakteru wewnętrznego księgozbiór oddaje poważne usługi przy pracach archiwalnych i historycznych. Korzystają z niego zarówno pracownicy Archiwum Państwowego, jak i osoby obce, korzystające z akt w Pracowni Naukowej.

Obok prac porządkowo-inwentaryzacyjnych i naukowo-badawczych pracownicy Archiwum Wrocławskiego byli od 1950 r. zajęci problemami kształtowania narastającego w archiwach zakładowych zasobu aktowego. Najważniejszym instrumentem nadzoru nad aktami urzędów, instytucji, zarządów gospodarczych, przedsiębiorstw i organizacji społecznych były systematyczne wizytacje ich archiwów, połączone nie rzadko z ekspertyzami akt wybrakowanych. Wysiłki pracowników Archiwum zmierzające do podniesienia stanu składnic akt na wyższy poziom nie wszędzie znajdowały należyte zrozumienie. Na podstawie długoletniej praktyki Archiwum Państwowe we Wrocławiu mogło stwierdzić, że stan składnic akt na terenie m. Wrocławia i województwa wrocławskiego jest bardzo różny. Istnieją instytucje posiadające archiwa pod każdym względem wzorowe, ale zdarzają się i takie zakłady pracy, które traktują swe składnice akt jako uciążliwy balast. Energiczna akcja wizytacyjna powoduje jednak, że ilość tych ostatnich powoli, ale stale maleje. Jednym z ważnych zadań opieki nad narastającym zasobem archiwalnym jest pilnowanie ze strony Archiwum terminów wykonania zaleceń powizytacyjnych i systematyczne ich egzekwowanie. Również prowadzona przez Archiwum akcja szkoleniowa, a w szczególności ostatnio stosowana forma szkolenia na kursach korespondencyjnych, przyczyniła się w dużym stopniu do podniesienia stanu składnic na wyższy poziom. Dotychczasowa działalność archiwów na tym odcinku nie była zatem bezowocna. Nadzór nad tymi pracami sprawował do

1967 r. kierownik Referatu Organizacyjno-Inspekcyjnego, a od 1968 r. kierownik Oddziału Akt Polski Ludowej. Stan kartoteki zarejestrowanych w Archiwum Państwowym składnic akt z terenu m. Wrocławia wyniósł około 750 pozycji, a w archiwach terenowych województwa wrocławskiego dwa razy tyle. W ostatnich latach dokonano selekcji składnic akt i wydzielono spośród nich składnice o szczególnym znaczeniu, nad którymi archiwa państwowe roztaczają specjalną opiekę. Ilość składnic akt pozostających pod specjalną opieką służby archiwalnej na terenie m. Wrocławia i województwa wrocławskiego nie jest stała i w zależności od wartości składnic ulega zwiększeniu lub zmniejszeniu. Ilość składnic akt objętych specjalną opieką wynosi w chwili obecnej: na terenie m. Wrocławia 174, a na terenie województwa 650.

Życie naukowe Archiwum znajdowało swój wyraz przede wszystkim w zebraniach naukowych, w czasie których wygłoszono w latach 1949—1969 140 referatów z dziedziny archiwistyki, archiwoznawstwa oraz historii ustroju i organizacji władz śląskich. Niezależnie od prac o charakterze służbowym poszczególni pracownicy prowadzili indywidualne badania naukowe odpowiadające ich własnym zainteresowaniom. Wiele spośród tych prac zostało opublikowanych na łamach „Archeionu”, „Tek Archiwalnych” i „Sobótki”.

Pierwsze lata działalności Archiwum Wrocławskiego poświęcone były, jak już o tym wspomniano, głównie zabezpieczeniu i prowizorycznemu porządkowaniu materiałów archiwalnych. Kontakty bezpośrednie pracowników Archiwum z zakładami pracy i ze społeczeństwem dolnośląskim rozpoczęły się nieco później, bo dopiero w 1950 r. W tym czasie bowiem zainicjowano akcję wizytowania składnic akt i szkolenia ich personelu.

Równoległe z tymi pracami archiwiści wrocławscy podjęli pierwsze próby popularyzowania archiwum wśród szerokiego rzesz społeczeństwa. Rozpoczęto od pogadarek w szkołach i większych zakładach pracy. W następnych latach organizowano liczne pokazy i wystawy dokumentów archiwalnych. Ekspozycje te, nawiązujące głównie do tematyki polskości ziemi śląskiej, cieszyły się wśród zwiedzających dużym powodzeniem. Również wystawa pt. *Wrocław w dokumencie archiwalnym*, zorganizowana w maju 1960 r. z okazji 15 rocznicy wyzwolenia Wrocławia, była przedsięwzięciem ze wszech miar udanym. Ekspozyty tej wystawy były filmowane i pokazywane w telewizji. W Polskim Radiu wygłoszono na te tematy kilka pogadarek.

Wielką aktywność propagandowo-popularyzatorską rozwijała polska służba archiwalna w czasie urządzanych co pięć lat „Tygodni Archiwów”. Pierwszy „Tydzień Archiwów” odbył się w dniach 7—14 IX 1958 r. W latach 1958, 1963 i 1968, w których obchodzone były „Tygo-

dnie Archiwów", prowadzono na terenie m. Wrocławia i województwa wrocławskiego szeroką akcją propagandową za pośrednictwem prasy, radia, wystaw dokumentów i pogadarek.

Do głównych zadań państwowej służby archiwalnej na Dolnym Śląsku w latach 1971—1975 będzie należeć zabezpieczenie i opracowanie akt administracji państwowej wszystkich szczebli, zarządów i przedsiębiorstw gospodarczych, związków i organizacji społecznych i kulturalnych z lat 1951—1960. Przewiduje się opracowanie przejmowanych obecnie akt sądów pruskich, jak również akt katastralnych, dokumentów i pieczęci zespołów miejskich m. Wrocławia i Świdnicy, zbiorów kartograficznych. Sporządzone zostaną dla niektórych zespołów pomoce archiwalne wyższego rzędu (skorowidze, indeksy, katalogi). W dziedzinie opieki nad narastającym zasobem archiwalnym położony zostanie nacisk na zakładanie archiwów zjednoczonych, w których grupowane będą akta pokrewnych instytucji i przedsiębiorstw. W planach prac naukowo-badawczych obok opracowań tradycyjnych referatów na zebrania naukowe wdrożone zostaną badania naukowe nad problematyką kancelaryjno-biurową i ustrojową władz i urzędów PRL w latach 1945—1969. Opublikowany zostanie m. in. przewodnik po zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu i archiwów terenowych województwa wrocławskiego.

DAS STAATSARCHIV IN WROCLAW

Bereits einige Monate nach Kriegsende erhielt Dr. Józef Stojanowski als Bevollmächtigter des Ministers für Bildungswesen den Auftrag, ein Staatliches Archiv in Niederschlesien zu gründen. Seine Arbeit begann Dr. Stojanowski mit der Sicherstellung und Anfuhr von Archivalien, die die deutschen Behörden in die Provinz evakuiert hatten. Der Prozentsatz der Aktenbeschädigung war sehr hoch. Die in die Lagerräume in der Pomorska-Strasse 2 zusammengeführten älteren und neueren Akten der Registratur von Ämtern und Institutionen wurden provisorisch geordnet und für wissenschaftliche Forschungen sowie wirtschaftliche Zwecke zugänglich gemacht.

In den vergangenen 25 Jahren wurden sämtliche Akten, die sich im Archiv befinden, der Öffentlichkeit zur Verfügung gestellt. Auf der Basis dieser Akten sind zahlreiche wissenschaftliche Abhandlungen polnischer und ausländischer Geschichtsforscher entstanden. Besonders interessante Dokumente, die vom Polentum des schlesischen Bodens Zeugnis ablegen, wurden breiteren Kreisen der Bevölkerung in archivalischen Ausstellungen gezeigt.

Zu den wichtigsten Aufgaben des Archivs in den Jahren 1971—1975 wird die Bearbeitung der Akten der Volksrepublik Polen sowie die Einleitung von wissenschaftlichen Forschungsarbeiten über Verfassungsfragen der Staatsmacht Volkspolens.